

שְׁבַע: פ מפטיר כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּגַד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יֹלְדָה מְלָכָה גַם־הִוא

אונקלוס

יונתן בן עוזיאל

אַבְרָהָם בְּבֵיֶר שְׁבַע: כוּהוּה לְבִירָא דְשְׁבַע וַיְהִי בְּתֵר פְּתִגְמִיא הַיְאִיִּין אַבְרָהָם בְּבִירָא דְשְׁבַע: וְאִיתְחִיָּא לְאַבְרָהָם לְמִימָר כ וַהֲוֵה בְּתֵר פְּתִגְמִיא הָאִיִּין מִן בְּתֵר דְכַפְתָּא אַבְרָהָם וַת יִצְחָק וְאִזְל סְמָנָה וַתְּנִי לְנֹת שָׂרָה

וַאֲבָרְהָם נָכַם וַת יִצְחָק וְקָמַת שָׂרָה וּפְגַנְתָּ וְאִשְׁמַנְקַת וּמִיתַת מִן אֲנִיקָא וְאִתָּא אַבְרָהָם וּבֵת בְּאֶרְחָא וַתְּנִיָּא ב) לְאַבְרָהָם לְמִימָר הָא וַיֹּלֵדֵת מְלָכָה אוֹף הִיא אֶתְרִנְוֹתַת בְּזִכּוֹתָא ג) דְאַתְתָּה רש"י (א) דיכפת. (ב) ואתני. (ג) בזכותא.

מרוצים משל חצרון הראשונים וחס כ"ו שנה כמו שפירשנו למעלה: (כ) אחרי הדברים האלה ויגד וגו'. צשצו מחר המורכב כיכ אברהם מהכרחי וחומר אלו כיכ בני שחוט כצר כיכ הולך צלל צניס כיכ לו [יש לו] להשיאו אשה מצנות ענר אשכול וממרח צשרו הקצ"ח שגולדה רצקה צת זוגו וזכו הדברים האלה כרחורי דברים שכיו על ידי עקידה: גם הוא. אף כיכ השוות משפחותיכ למשפחות תורה שבעל פה

אמרת לי "כי ביצחק יקרא לך זרע", ועכשיו אם אנו טובעים בנהר, מי יחד שמך בעולם? מיד גער הקב"ה בשטן, וחרבו המים על הארץ, ומצאו עצמם ביבשה כו'. (לעיל מאמר פט. צב. קד. קח. קיב. רב. בחושבע"פ ובבאור) ואל תעש לו מאומה". אמר לו אברהם למלאך: הקב"ה אמר לי לשוחטו ואתה אמרת לא תשחטנו, דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים? מיד "ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית—בי נשבעתי נאם ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה—כי ברך אברכך". מיד הניחו וחזרה בו נשמתו, ועמד על רגליו, וברך: ברוך מחיה מתים! באותה שעה נשא אברהם את עיניו לשמים ואמר: רבש"ע בשעה שיעמדו בני בצער תזכור להם זאת השעה שאני עומד לפניך! (מדכט וייטע פ"א)

[וי] ויהי אחרי הדברים האלה, אחרי סבוך, אחר מופלג. (מדכט חגדה)

[רט] ויהי אחרי הדברים האלה וגו', אחר הרחורי דברים שהיו שם, מי הרהר, אברהם הרהר, אמר אילו מת בחר המוריה לא היה מת בלא בנים עכשיו מה אעשה אשיאנו מבנות ענר אשכול וממרא שהן צדקניות, וכי מה אוכפת לו מיוחסים, א"ל הקב"ה אין אתה צריך כבר נולד זוגו של יצחק הנה ילדה מלכה וגו', ד"א מה הרהר נתיורא מן היסורים, אמר לו הקב"ה אינך צריך כבר נולד מי שיקבלם את עוץ בכורו. (צ"כ נו.)

[ריא] ויהי אחרי הדברים האלה, אחר שנעקד יצחק וקרבה מיתתה של שרה, ד"א שנשלמו עשרה נסיונות. (מדכט הציחוק)

[ריב] ויהי אחרי הדברים האלה, הרחורי דברים היו שם מהרהר ישמעאל ואליעזר שהיו סבורים שיצחק נשחט ובאת בשורה שגולדה זוגת בנו. (מדכט חגדה)

[ריג] ויגד לאברהם, ברוח הקדש. (אוכ החפלה)

[רט] בל"ק ט מביא דרש זה בסגנון אחר ויהי אחרי הדברים האלה וגו' אחר הרחורי דברים. ומה דברים היה לו אמר אברהם בני קודש עולה כל"ד האיך ישא אשה מן ארץ כנען מיד עד שהוא עומד בחר המוריה נתבשר שגולד זוגו של יצחק, ובשכל טוב מביא מאמר זה האיך יצא לחוץ לארץ לישא אשה כו'. ודרש שני נתיורא מן היסורים ראה לקמן מאמר ר"ט. ולעיל מאמר ג. [רי] ע"י פרש"י ובשכל טוב כאן כ' כל מקום שנאמר ויהי אחרי הענין מופלג, וכאן מופלג הוא ענין תחילת הילדה של מלכה ל"ז שנה, כי כשנפקדה שרה נפקדה מלכה אחותה ולמה נסמכו עניונם מפני לידתה של רבקה בת בתואל שגולדה באותה שנה שנעקד יצחק. ולקמן במאמר ר"ד. מבואר דס"ל דכאן הענין סמוך. ובפ"י הסוד כ' לפרש כל מקום שנאמר אחר סמוך אחרו אפשר מופלג ואפשר סמוך וכן פירש בפענח רזא ובפ"י הר"י מווינא. וע"י מ"ש לעיל בתורה שלמה פט"ו מאמר א. בבאור ענין זה וצ"ח לכאן. ולעיל מאמר ו. [ריא] במדרש תימני כתיב נקרא מעין גנים ויהי אחרי הדברים האלה אחר מי, אחר שמתה שרה ויש אומר אחר העקידה, ומה הפרש בין אחר ואחרי כל אחרי קודם לה יגון ומקרא מסייע ויהי אחרי המגפה וצ"ב. וע"י בתורה שלמה לעיל פרשה א' מאמר ת"ג כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער ולעיל מאמר ר"י. ותחלת המאמר הוא גם במדרש הגדול. [ריב] לעיל בבאור מאמר רב. באריכות. [ריג] כן הוא גם

בָּנִים לְנַחֵר אָחִיד: כֹּא אֶת-
עוֹץ-בְּכֹרוֹ וְאֶת-בְּנוֹ אָחִיו

אונקלוס

בְּנֵי לְנַחֵר אָחִיד: כֹּא ית עוץ
בִּיכְרִיהָ וְיֵת בְּנוֹ אָחִיהָ וְיֵת
בְּנוֹ אָחִיו וְיֵת בְּנוֹ אָחִיו

רש"י

הצרכס י"ג. מכ הצרכס י"ג שצטוס שילאו מיעקב חי צני כגצירות וד' צני שפחת חף לנו ה צני
תורה שבעל פה

[וי] ויהי אחרי הדברים האלה וגו'
הנה ילדה מלכה וגו'. כתיבא) היו
בשרים לב מרפא וגו' שעד שהוא עומד בהר
המוריה נתבשר שנולדה בת זוגו של בנו הנה
ילדה מלכה. (צ"כ כ"ז ה)

[ויח] את עוץ בכורו אימתי היה איוב,
רבי שמעון בן לקיש בשם בר קפרא
בימיו אברהם אבינו היה הדא הוא דכתיב ג)
איש היה בארץ עוץ איוב שמו וכתוב את עוץ
בכורו. (ינשלמי סנה פ"ה ה'ז)

[יטו] ילדה מלכה גם הוא, מלכה ושרה
היו אחיות וכו' ושתיהן היו עקרות וכיון
שנעקד יצחק על גבי המזבה אמר הקב"ה
לאברהם והתברכו בזרעך כל גווי הארץ ב) היה
אברהם מהרהר ואומר אחרים מתברכין בזכותי
ומלכה קרובתי אחות אשתי לא היתה צריכה
להפקד מיד ילדה מלכה גם היא בנים וגו'. (ילמדנו)

[יטז] את עוץ בכורו אמר לו הקב"ה
ולאברהם חייך יסורין קשין ויסיונין
אחרים היו ראויין לבא עליך ועכשיו אינן באין.
אלו הן יסורין שבאו על איוב הווי ראויין לבא
על אברהם שכן הוא נסמך לפרשת ויהי אהר
הדברים האלה ויגד לאברהם וגו' את עוץ בכורו
וגו' והוא איוב שנאמר איש היה בארץ עוץ
[איוב שמו] ג) א"ל הקב"ה לאברהם דך אבול
בשמחה לחמך [וגו'] כי כבר רצה אלהים את
מעשיך ד). (תני טלה כז)

[יטז] גם הוא, מהו גם היא, מה זו בני גבורה
שמונה ובני פילגשים ארבעה אף זו בני
גבורה שמונה ובני פילגשים ארבעה. (צ"כ כ"ז ג)

[יכ] עוץ, בוז, קמואל, אמרו רבותינו כל
נביאי אוה"ע מן מלכה עמדו שנא' את
עוץ בכורו זה איוב שנא' איש היה בארץ עוץ
איוב שמו ג) ואת בוז אחיו זה אליהו בן
ברכאל הכוזביה, ואת קמואל זה בלעם ולמה
נקרא שמו קמואל שקם כנגד אומתו של אל
שאמר בלעם לבלק אלולו הם לא היונו בעולם
(וכך באנו לפרוע מן ארם). (ילמדנו)

[יז] ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור,
אם קדמה האשה יולדת זכר אם קדם
האיש יולדת נקבה כו' אמר רבי חייא בר אדא
לפיכך הזכר נתלה באשה והנקבה באיש שנא'
הנה ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור אחיך את
עוץ בכורו ואת בוז אחיו וכתואר ילד את רבקה.
(תני חזקיה ד)

א) משלו יד, 5. ב) בראשית כב, יח.

א) משלו יד, 5. ב) בראשית כב, יח.

[יח] בב"ר כאן מביא דרש זה גם על פסוק רפאות תוי
לשרך ושיקוי לעצמותיך (משלו ג. ה.) ר"ב בשר"י אם רופא את תהא לך מה טעם רפאות תהי לשרך שעד שעומד
בהר המוריה נתבשר שנולד זיווגו של בנו הנה ילדה מלכה. מים קרים על נפש עיופה ושמועה טובה מארץ מרחק
(שם כח. כח.) מה שמועה טובה ברוך הטוב והמטיב אף מים קרים ברוך הטוב והמטיב, וכמים קרים על נפש
עיופה כן שמועה טובה מארץ מרחק שעד שהוא עומד בהר המוריה נתבשר שנולד זוג בנו הנה ילדה מלכה.
ובלעם מעין בנים הנה ילדה מלכה כל זה בזכות יצחק כדו להזכור רבקה שהיא ראויה ליצחק.

[יטו] מאמר זה מובא בילק"ש ח"א ר' תשס"ו בשם ולמדנו. דרש זה צ"ע וחולק על דרש במאמר ריב. ויד.
שנתבשר שנולד אז זיווגו. ובסדר עולם פ"א יש ג' גורסאות יצחק נשא את רבקה בת יד, (בת ג' ובת ד')
עו' תוס' יבמות סא: ולקמן מאמר רבג. ועו' לעיל בתורה שלמה פכ"א מאמר מא. לו. ולקמן מאמר רכה.

[יטז] בשכל טוב מה ת"ל גם הוא אלא מה שרה יהיו לה בני גבורות שמונה, ו' לראתו ב' לרחל ובני
פילגשים ארבע ב' לבלחה וכו' לזלפה, אף מלכה בני גבורה שמונה ובני פילגשים ארבע. ובמדרש אגדה מהו גם
מה זה בן גבורה אף היא בת גבורה. [יז] הבנים נתלו במלכה ורבקה בכתואר. וכו' בתחומא תרוע ג.
ועו' גדה לא: ויק"ר יד, טו ושם ילף הזכר מן האשה מנין כו' ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם הוא. ועו' מדרש
אגדה ח"ב ל: [יח] ב"ר פנ"ו ב"ב פ"ו. לקמן מאמר ריש. ומורה נבוכים ח"ג פכ"ב.

[יט] לעיל מאמר רט. במדבר פ"ז ב. ועו' ספר חסידים מכת"ו רנג. [יכ] מאמר זה מילמדנו מובא בילק"ש.

וְאֶת־קְמוּאֵל אָבִי אַרְם:
 כב וְאֶת־כְּשֹׁד וְאֶת־חִזּוֹ
 וְאֶת־פְּלִדֶשׁ וְאֶת־יִדְרָף
 וְאֶת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל
 יָלַד אֶת־רַבְקָה שְׁמִנָּה
 אֵלֶּה יִלְדָה מִלְכָּה לְנַחֲוֹר
 אֲחֵי אַבְרָהָם: כד וּפִילֶגְשׁוֹ
 וְשָׂמָה רְאוּמָה וְתַלְדָּ גַם־
 הָיָה אֶת־טִבְחָה וְאֶת־זַחַם

אונקלוס
 קמואל אבדוי דארם: כב וית
 כשוד וית חזו וית פלדש
 וית ידרף וית פתואל:
 כג ופתואל אוליד ית רבקה
 תמניה אילין ילידת מלכה
 לנחור אחוהי דאברהם:
 כד ופילגשתיה א ושממה ראומה
 וילידת אף היא ית טבח וית
 זחם וית תחש וית מעכה:
 א ורחנתא.

יונתן בן עוזיאל, ירושלמי
 רב קסומיא דארמאי:
 כב וית כשוד וית חזו
 וית פלדש וית ידרף וית
 פתואל: כג ובתואל אוליד
 ית רבקה תמניא אילין
 ילידת מלכה לנחור אחו
 דאברהם: כד ופילגשתיה
 ושממה ראומה וילידת אף
 היא ית טבח וית זחם
 וית תחש וית מעכה:
 א ופילגשתיה ושממה:]

וְאֶת־תַּחֲשִׁי וְאֶת־מַעֲכָה: פ פ פ

גזירות וד' בני פלגש: (כג) ובתואל ילד את רבקה. כל היוחסין הללו לא נכתבו אלא כשציל פסוק זה. תורה שבעל פה

[רכא] ותלד גם הוא, כיון שנפקדה שרה נפקדו כל העקרות עמה שבאותו הדור אפילו השפחות שנאמר ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם הוא. (מדכ)

[רכב] טבח, גחם, תחש, מעכה, אמר ר' יצחק כולן לשון מרדות הן. טבח טבחין, גחם גמחין, תחש תחשין, מעכה מעכין. (כ"ב ז')

[רכג] טבח שטבחו הקב"ה, גחם שגחמו מן העולם, תחש שהחישו, מעכה שמיעכו שלא היו אומות ולא משפחות כי אבדם מן העולם. (מדכ אגד)

[רכא] קמואל, ר' יודן ור' יהודה בר' סימון בשם ר' יהושע הוא לבן הוא קמואל ולמה נקרא שמו קמואל שקם על אומתו של אל. (כ"ב ז').

[רכב] אבי ארם, אבי הרמאין זה לבן. (שכל טז)

[רכג] ובתואל ילד את רבקה, עד שלא השקיע הקב"ה שמשה של שרה הזריח הקב"ה שמשה של רבקה כתחלה ובתואל ילד את רבקה ולבסוף ויהיו חיי שרה. (כ"ב יח)

[רכד] רבקה, קרא שמה על שם עגלה מרבק א וכן אתה דורש ברחל על שם הכבשות. (שכל טז)

א ש"א כח. כד.

ח"א רמו תשס"ו. ובשכ"ט את בוזי זקיני של אליהוא בן ברכאל ואת קמואל שקם על אומתו של אל וזה בלעם, ועי' זהר ח"ב לג. ובפוי מעין גנים על איוב צד קג. [רכא] לעיל מאמר רכ. דרשו קמואל זה בלעם ובמדרש הגדול סיים ראה מה עשה בלעם בנו שאביו נולד בזכותו של אברהם אבינו, הלך לקלל את ישראל בנו של אברהם ויש לך כפויו טובה יותר מזה. [רכב] לעיל מאמר רכ. רכא. ועי' רד"ק כאן ובתורה שלמה לעיל פ"ז מאמר לה. [רכג] קה"ר א. ה. קהלת זוטא שם. מדרש שמואל פ"ח, יומא לח: קדושין עב.

[רכד] תרגום עגל מרבק, עגל פסום. והמקום שמפשמם אותו נקרא מרבק. ובגמ' גיטין נג. הכניסה לרבקה ודשה. ועי' בערוך ערך רבק. [רכה] מובא בילקוט תימני כת"ו נקרא מעין גנים. ועי' לעיל מאמר רטו. ובתורה שלמה פכ"א מאמר יא. לו. [רכו] לשון מרדות, שיהיו האומות שיצאו מהם רובים את בני אדם, טבחין, זובחי אדם. מעכין, ממעכין את הבריות (מנח"י). גמחין פ"י בעה"ש שהוא מל"ע כולו ובעל קנאה. ותחש הוא שם החיה תחש. וכ"ה בזהר ח"ב קלט. ועל דא אקרי ההוא עמא תחש כד"א ואת תחש ואת מעכה אינון הוו ידעי בהאי חיה דמשכנא דאקרי על שמהון: ועי' זח"ב קמ"ז: ולקמן מאמר רכו. [רכז] לעיל מאמר רכו. ועי' בתרגום בפענח רוא מה שנתקשה בקרא ושמה ראומה ולקמן בתורה שלמה כד, כט. בבאור הבאתי דבריהם. ועי' בתרגום ירושלמי ופלגתיה ושמה ובבאור התר"י נתקשה מאי קאמר בזה. ובפשטות נראה דחסר סוף הפסוק ואולי בא להוציא מתרגום הפשיטא שכ' ודרוכתה "שמה" בלי וי. ובתיב"ע "ג מכת"י מביא גרסא "וחלקתיה" ועפ"ז נ"ש.

וְשַׁבְעָתִי נָאִם יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁקְתָּ אֶת־
 י' בְּנֹתְךָ אֶת־יְחִידָךָ: כִּי־בָרַךְ אֲבִרְכֶךָ וְהִרְבָּה אַרְבֵּה אֶת־זַרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי
 י"ח הַשָּׁמַיִם וְכִחֹל אֲשֶׁר עַל־שֹׁפֵת הַיָּם וַיִּרַשׁ זַרְעֶךָ אֶת שְׂעַר אֵיבָיו: וְהִתְבָּרְכוּ
 י"ט בְּזַרְעֶךָ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ יֵעָקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלְי: וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו
 וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שֶׁבַע:
 מפטיר כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יְלִדָה מִלְּכָה גַם־הוּא

קיימת אמר יי ארי.
 חלף. דעבדמא ית
 פתגמא קדין. ולא
 מנעמא. ית ברך ית
 יחידך: יז ארי ברך
 אברכך. נאסגאה אסגי
 ית ברך ככוכבי שמיא.
 וקחלא, דעל כייף זמא.
 ויירתיין ברך. ית קרוי
 סגאייהון: יח. ויתברכו
 בדיל ברך. כל עממי

ס

ארעא, חלף. דקבילמא למימרי: יט. ותב אברהם לנת עולימוהי. וקמו. נאזלו פחדא לבאר שבע. ויתב
 אברהם בבאר שבע: כ. ונהנה. בטר פתגמא האליו. נאתחנא לאברהם למימר. הא. ילידת מלכה אף היא.

רס"ג (יז) שער. ערי. (יח) עקב. גמול.

לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות. כדי שיאמר היום הזה רש"י
 בכל הדורות הבאים: בהר ה' יראה, אפרו של יצחק צבור ועומד
 לכפרה⁴⁰.

(יז) ברך אברכך, אחת לאב ואחת לבן⁴¹. והרבה ארבה, אחת לאב
 ואחת לבן⁴¹.

(יט) וישב אברהם בבאר שבע, לא ישיבה ממש, שהרי בחברון
 היה יושב י"ב שנים לפני עקידתו של יצחק. יצא מבאר שבע
 והלך לו לחברון. כמו שנאמר: ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים
 40 תנחומא וירא כג. 41 ב"ר נו. יא.

רמב"ן (כ) מלכה גם היא. בעבור היותה בת הרן אחיו²³. היתה בשורה
 לאברהם שנפקד אחיו הגדול²⁴ בכנים רבים מבת אחיו המת²⁵.
 ומלשון הכתוב נראה שלא ידע באחד מהם בלתי היום, ואם היתה
 פקודתם בימי בחורותם אי אפשר שלא שמעו עד היום. כי אין
 המרחק רב בין ארם נהרים ובין ארץ כנען, והנה אברהם בצאתו
 מחרן בן ע"ה שנה וגם נחור זקן, ואשתו איננה בחורה, אבל עשה
 ה' להם נס שנפקדו בימי הזקנה. וזה טעם מלכה גם היא. ובדברי
 רבותינו²⁶ יאמר שנפקדה כאחותה²⁷.

23 לעיל יא. כט. 24 הגדול מהרן והוא נחור אבל אברהם היה גדול מנחור (עי'
 סנהדרין טז. ב). 25 הוא הרן. 26 יל"ש בלק רמז תשמ. 27 היינו
 "שרה" שהיא יסכה אחות מלכה (מגילה יד. א).

(טז) בי נשבעתי. זו היא השבועה הגדולה העומדת לעד. יען ראב"ע
 מטעם ענה, זה המעשה יענה ויעיד.
 (יז) שער אויביו. מדינות בעלות שערים.
 (יח) עקב. שכר באחרית³⁵.

(יט) וישב אברהם. ולא הזכיר יצחק, כי הוא ברשותו³⁶. והאומר
 ששחטו ועזבו, ואח"כ חיה אמר הפך הכתוב³⁷.
 (כ) ילדה מלכה. להזכיר יחס רבקה³⁸.

בפירושו לדברים א. כ: ואם תבין סוד השנים עשר גם וכתוב משה והכנעני או בארץ
 בהר ה' יראה גם הנה ערשו ערש ברזל תכיר האמת. 35 שכר הבא באחרית הדבר.
 כמו העקב שבסופו של האדם החל מן הראש. בדברים ז. יב: עקב — שכר באחרונה.
 36 ברשותו של אברהם ונחשב עמו. 37 אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו
 מאומה (יב). 38 ע"י רש"י פסוק כג.

חזקוני אברהם הולין בנו שמה יהיה נראה לנו אם יוכל לכבדו לשחוט
 את בנו, וכשיראו בני חוזר עמי יאמרו כי כחשתי לאל ממעל
 ומאסתי בדבריו, ולא יאמינו כי מה' היתה הסבה והקב"ה יראה
 כי לא מריתי דבריו ויהיה לי לעד.

(יז) וכחול אשר על שפת הים, כך נמצאו בימי שלמה⁴⁵.
 (יט) וישב אברהם אל נערו, ויצחק היכן הלך, אלא נטמן בגן עדן
 שלש שנים⁴⁶. ד"א הלך לו לבית עבר ללמוד תורה⁴⁷.

(כ) והי אחרי הדברים האלה, פרש"י: בהר המוריה בשובו היה
 אברהם מהרהר ואומר אילו היה בני וכו'. וא"ת הרי בפרשת לך
 לך גבי: אחר הדברים האלה (לעיל טו א). פרש"י: כל מקום
 שנאמר אחר סמוך וכל מקום שנאמר אחרי מופלג. והיכן מצינו
 "אחרי" סמוך. אלא יש לומר "אחר" סמוך דווקא, ו"אחרי"
 פעמים מופלג ופעמים סמוך⁴⁸.

45 [מ"א ד. כ]. 46 כן הובא במדרש הגדול (עי' תורה שלמה רד). 47 ב"ר
 נו. כ. ושמ: אצל שם. 48 והרא"ם תירץ: דאין פירוש "מופלג" אחר זמן הרבה.
 אלא כל דבר שלא נהיה תיכף לאותו ענין "מופלג" קרינן ביה, ולא יקרא "סמוך" אלא
 אותו שנהיה תיכף ממש בלא שום אחר.

(טז-יז) ויאמר בי נשבעתי, הוסיף לו בברכה הזאת השבועה, רד"ק
 והשבועה כמו אם אמר חי אני כלומר בעצמי נשבעתי שאני חי
 וקיים לעולם כן תהיה שבועתי קיימת ואף על פי שדברו לבד הוא
 קיום בשבועה⁶⁴ הוסיף, שאף על פי שיחטאו בניו לא יכרתו⁶⁵
 מהיות גוי גדול לפניו, ועוד הוסיף שלא אמר לו עדיין, וירש זרעך
 את שער אויביו, ופי' שער אויביו, ארץ אויביו⁶⁶, ובעבור שתזוק
 הארץ היא בכניסתה, כי הארץ החזקה סביבותיה הרים או ימים,
 ומשנכנסו האויבים ועברו אותם השערים כל הארץ נכבשת
 לפניהם, לפיכך אמר: פתח נפתחו שערי ארצך (נחום ג יג) לפיכך
 נקראת כל הארץ שער, ואמר לו: ככוכבי השמים וכחול כאחד
 להגדיל לו הדבר כי כל כפל הוא לחזק הדבר, ועד עתה לא אמר
 לו כן אלא פעם אחת כעפר הארץ⁶⁷ ופעם אחרת ככוכבים⁶⁸ ועוד
 הוסיף לו והתברכו בזרעך. וירש ביו"ד האיתן לבד ויו"ד השורש
 נעלמת מהמכתב. כי ברך, מבואר הוא.

64 נראה שצ"ל: השבועה. 65 "יכרתו" — כנדה: ישבתו. 66 וכן בספר
 השרשים (שער). 67 לעיל יג. טז. 68 שם טו. ה.

ספורנו (טז-יז) נאם ה' כי יען אשר עשית. אומר אני ה' כי יען אשר עשית
 זה, כי ברך אברכך. בי נשבעתי, שאברך אותך.

(יח) והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. כשיקראו כולם בשם ה'
 לעבדו שכם אחד כולם יתברכו בזרעך וישתדלו להדמות להם.
 עקב אשר שמעת בקולי. ששכר מצוה מצוה⁹⁸, שתזכה בזה

98 אבות ד. ב.

כא בָּנִים לְנַחֲרֹר אָחִידָה: אֶת-עֹוֹץ בְּכָרוֹ וְאֶת-בְּנוֹ אָחִיו וְאֶת-קְמוּאֵל אָבִי אָרָם:
כב וְאֶת-כְּשָׁד וְאֶת-חִזּוֹ וְאֶת-פְּלִדָּשׁ וְאֶת-יִדְלָף וְאֶת בְּתוּאֵל: וּבְתוּאֵל יָלַד
כד אֶת-רַבְקָה שְׁמֵנָה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְפָּנֶיהָ לְנַחֲרֹר אָחִי אַבְרָהָם: וּפִילְגֶשׁוּ וּשְׁמָה
רְאוּמָה וְתַלְדָּ גַם-הִוא אֶת-טַבַּח וְאֶת-גַּחַם וְאֶת-תַּחַשׁ וְאֶת-מַעֲכָה:

בָּנִין לְנַחֲרֹר אָחִידָה:
 כא. יְת עֹוֹץ בְּנִכְרִיָּה וְיֵת
 בְּנוֹ אָחִידָה. יְתֵת קְמוּאֵל
 אָבִיהִי דָאָרָם: ככ. יְתֵת
 כְּשָׁד וְיֵת חִזּוֹ. יְתֵת פְּלִדָּשׁ
 וְיֵת יִדְלָף. יְתֵת בְּתוּאֵל:
 כג. וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יֵת
 רַבְקָה. תְּמַנָּא אֵלִין יְלִידַת מִלְפָּנֶיהָ. לְנַחֲרֹר אָחִידָה דְאַבְרָהָם: כד. וּפִילְגֶשׁוּ.
 וּשְׁמָה רְאוּמָה. וְיִלְיִידַת אָף הִיא יֵת טַבַּח וְיֵת גַּחַם. וְיֵת תַּחַשׁ וְיֵת מַעֲכָה:

רבי' (לעיל כא לד), מרובים משל חברון הראשונים, והם כ"ו רש"י שנה כמו שפירשנו למעלה⁴².

(כ) אחרי הדברים האלה ויגד וגו', בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר: ⁴³ אלו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו, וזהו: הדברים האלה, הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה. גם הוא, אף היא⁴³ השוות משפחותיה למשפחות אברהם י"ב, מה אברהם י"ב שבטים שיצאו מעקב, ח' בני הגבירות וד' בני שפחות, אף אלו ח' בני גבירות וד' בני פלגש.

(כג) ובתואל ילד את רבקה, כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה.

42 כא. לד. 43 ב"ד נו. ג.

רס"ג (כג) שמנה אלה, אלה השמנה.

רמב"ן (כג) ובתואל ילד את רבקה. לא הזכיר הכתוב לבן, ואם הוא גדול מרבקה, כי לא בא להזכיר רק השמונה שילדה מלכה לנחור, אבל הזכיר רבקה כי להודיע יחוסה באה הפרשה. וטעם אבי ארם²⁸ לא הזכיר ארם רק להודיע ולהכיר²⁹ קמואל, כי ארם היה נכבד מאביו³⁰ ואולי קמואל אחר היה בדורם וזה אבי ארם.
 (כד) ופילגשו ושמה ראומה. יספר הכתוב כל הבשורה שבשרו את אברהם בבני אחיו. ויתכן שנכתב זה להודיע כל יחוס נחור כי כלם ראויים להדבק בזרעו של אברהם, ועל כולם אמר אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי (להלן כד לח).

28 בפסוק כא. 29 ע"פ דפוס ליסבון רמ"ט, ובס"ש: ולהזכיר. 30 כלומר היה ארם נכבד מאביו קמואל, לכן ייחס האב אליו (רד"ק). ובספ"ק מווקק גורס לנכון: לא הזכיר ארם רק להודיע ולהזכיר כי ארם היה נכבד מאביו קמואל (ובכ"י כלפנינו).

הגבירה ילד את רבקה, והיתה הבשורה שימצא בבית אביו אשה ספורנו לבנו, ולא יצטרך לידבק בכנען.

(כד) ופלגשו... ותלד גם היא. והגיד המגיד שגם פלגשו ילדה את מעכה, שהיתה כמו כן ראויה לבנו¹⁰⁰ אם לא יבחר ברבקה, ולא יצטרך לזרע כנען.

99 ועשיו הודיעוהו שבתואל ילד את רבקה ושראומה ילדה גם כן בת ושמה מעכה, ר"א. 100 השהו רמב"ן.

ספורנו שיהיו בניך לנס עמים מורים לגוים עבודת האל יתברך ולך תהיה צדקה.

(כ) הנה ילדה מלכה. הנה כבר ידעת שמלכה ילדה בנים⁹⁹, גם היא. מלבד הפלגש.

(כג) ובתואל ילד את רבקה. והגיד המגיד שבתואל שיהיה מבני

לרחיו ממלכה. רד"ק

(כא) את עוץ בכורו, כמו שפירשנו את צידון בכורו (לעיל י טו)⁷². ונכתב הספור הזה בתולדת נחור מאשתו מלכה ומפלגשו ראומה לכבוד אברהם אבינו ולספר בכללם תולדת רבקה⁷³. אבי ארם, אולי היה ארם בעל השם לפיכך יחס האב אליו, וכן: אבי כל בני עבר (לעיל י כא), וכמוהם רבים בדברי הימים⁷⁴, ולשבח יבוא לרוב ויש לגרעון כמו אבי כנען (לעיל ט יח). וכבר כתבנו בתולדת בני שם ענין ארם ועוץ הנזכרים שם⁷⁵.

(כב) ואת כשד, וממנו יצא הגוי הנקרא כשדים כמו שכתבנו⁷⁶. (כג) ובתואל ילד את רבקה. ולא זכר לבן כי עיקר הספור על רבקה היה.

(כד) ופלגשו... ותלד גם היא, פירוש ותלד לו גם היא, ואחר שאמר ופלגשו ב"ו הכינוי ואמר: גם, כאלו אמר לו.

72 ע"י רד"ק שם. 73 ע"י רש"י פסוק כג. 74 ראה דברי הימים א פרקים: ב ד ז ח ט. 75 לעיל י. כג. 76 לעיל יא. כח.

רד"ק (יח) והתברכו פירוש והתברכו אינו כמו: ונברכו (לעיל יב ג) שפירשנו. כי פירושו שהם יסבבו הברכה לעצמם בתפלתם ויאמרו האל יברכנו כמו שבירך זרע אברהם, ר"ל כל כך יהיה זרעך מבורך עד שכל גויי הארץ יתלו ברכתם בזרעך. עקב, פירושו שכר⁶⁹ והוא מענין עקב כמו שהעקב סוף הגוף כן השכר סוף [המעשה]⁷⁰, כי בשכר המעשה יבוא השכר בסוף. אשר שמעת בקולי, בזה ובכל אשר אמרתי לך.

(יט) וישב אברהם, אין צריך לומר כי יצחק היה עמו אלא זכר אברהם שהוא העיקר. וישב אברהם בבאר שבע, ולא פרש כמה ישב שם כי בחברון מתה שרה.

(כ) ויהי, אחרי עקדת יצחק גם היא, כמו שילדה לך שרה כן ילדה מלכה לנחור אחיך אלה הבנים. ידמה שעמדה מלדת⁷¹ כמו שרה אלא שלא היתה עקרה כמוה, לפיכך בשרו אברהם בבנים שנולדו

69 וכן בספר השרשים (עקב). וראה גם רד"ק תהלים יט. יב. 70 השלמתי ע"פ כ"י מ ז פ, וכ"ה במכלל יופי וברד"ק תהלים שם. 71 ע"י תורה שלמה רטו.

וניאחז בשתי קרניו בין האילנות מה עשה אותו איל פשט את ידיו ואת רגליו בטליתו של אברהם אבינו והביט אחריו והגישו והקריבו עד כאן. וזהו לשון נאחז כי היה לו לומר אחוז אלא הוא נאחז שהיה בורח מסמאל שלא יסיתו, בקרניו בגימטריא ריחו נודף עם המלות, מכאן ידע אברהם שהוא מגן עדן ואינו של שום אדם והקריבו, אחר בגימטריא ברח עם הכולל שברח מסמאל, ונאחז בסבך שנאחז באילנא וברבא שהוא אברהם, ולזה רמזו ז"ל (פסחים ק"ב.) הרוצה ליתלות יתלה באילן גדול, בסבך בא"ת ב"ש בגימטריא לתרח, שההסטה היתה שהוא מזרעו של תרח, איל אחר נאחז בסבך גימטריא ת', שהוא סמאל שהוא רע עין, שרעה עיניו שלא יקרב תחת בנו, וכשנאחז בסבך שהוא אברהם ברח, וכן איל אחר נאחז בסבך (עם הכולל והמלות) בגימטריא ברח מידי סמאל. אמרו ז"ל (אבות ה', ו') כי האיל הוא אחד מעשרה דברים שנבראו בין השמשות, והוצרך להיות כן נגד מדתו של יצחק, כי אברהם מדתו בוקר שנאמר וישכם אברהם בבוקר וחשב לו הקב"ה כאילו הקריב תמיד של בוקר, והאיל שהוא תחת יצחק במקום תמיד של בין הערבים לזה נברא בין השמשות:

וישב אברהם אל נערו. ויצחק לא בא עמו אמרו ז"ל (ילקוט רמז ק"ב) שהלך ללמוד תורה. ועשה אברהם כן שלא הביאו עמו להראות חיבתו להקב"ה שאם היה מביאו היה מתוסף ביצחק אהבה, כמו אדם שחלה בנו והגיע למיתה או ניצול מהריגה שהאב מביט בו ואינו שבע מראות שדומה עליו כאילו נולד מחדש ותתקשר בו אהבתו יותר ממה שהיתה מקודם, אבל אברהם אבינו אם היה עושה כן היה נראה חס ושלום כתוהא על מה שעבר ולזה הניחו כאילו כבר מת ונשחט וכמעט שהוקשה עליו שלא נשחט מרוב אהבתו להקב"ה:

ויקרא שם המקום ה' יראה. כמו שאמרו במדרש (ילקוט רמז ק') על פסוק

ויקרא שם המקום ה' יראה. כמו שאמרו במדרש (ילקוט רמז ק') על פסוק

כי נשבעתי כי יען. כי זה אין לו טעם מכל ארבע לשונות שהוא משמש מאחר שאמר יען. ועוד פעם אחרת כי ברך אברכך, אלא אמר לו הקב"ה כי אשר עשית, פירוש כי דהא, אמר לו הרי עשית והמעשה אין ערך לשכרו כי שכר עשיית המצוות בהאי עלמא ליכא, כי ברך אברכך, פירוש כי אם, רצה לומר אם ארבך וארבה את זרעך הוא עקב על שדש בעקיבו והשכים בבוקר, אשר כמו ואשר שמע בקולי על השמיעה לבד אבל על העשייה אין ערך לשכרה:

ויקרא שם המקום ה' יראה. כמו שאמרו במדרש (ילקוט רמז ק') על פסוק

כדי לקיים מה שאמר לך כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך וביצחק יקרא לך זרע ולא ישמעאל. ואם תאמר למה נתאחרה לידתה של רבקה עד אחר העקידה, כבר אמרנו דיצחק מחילא דנוקבא אתא שנאמר והנה בן לשרה אשתך לא אמר והנה בן לאברהם, כמו שאמר הזוהר (ח"ב מ"ד:) על בן הצרפית שאמר לה את חובקת בן (לזה מת) דמסיטרא דמותא אתא לזה מת עד דאתיא מסיטרא דדכורא, ומה שישב במעי הדגה שלושה ימים ושלושה לילות כי הדגים הם חמים ביותר ומעכלים המאכל במהרה, והסוד הוא שמה שהיה מחמת המיתה דאתי מחילא דנוקבא נתקן על ידי אליהו אבל הגוף שנבנה על ידי כותי וכותית הביאו הקב"ה במעי הדגה ונתעכל אותו גוף ונעשה בריה חדשה והיה בו שלושה ימים ושלושה לילות הם שבעים ושתים שעות גימטריא חסד שעשה עמו הקב"ה חסד כדי שתחול עליו הנבואה בכלי נקי וזך, כן אירע ביצחק עד דאתא מחילא דאברהם, אם כן כשנולד לא היה לו בת זוג עד דאתא מחילא דדכורא שנאמר הנה ילדה וגו'. ולמה לא בא מעיקרא מחילא דדכורא ויאמר לו והנה לך בן, יש לומר שמא לא היה יכול לעמוד בנסיון שהיו גוברים הרחמים אברהם גימטריא רחם, ולזה מתה שרה אחר העקידה כי קודם היו חיי תלויים בחייה דאתא מסיטרה וכיון דאתא מסיטרא דאברהם שוב אין לה צורך, ולזה ויהיו גימטריא שלושים ושבע שהוא שנותיו של יצחק באותו פרק היה בן שלושים ושבע שנה, עתה שנסתלק לדכורא שוב אין לה חיות, זהו ויהיו שני חיי שרה שלא היו לה יותר חיים והבן:

ויהי אחר הדברים האלה. דבריו של מי, ועוד אומרו הנה ילדה מלכה גם היא מה ריבוי גם, ועוד מאי בעי הכא לנחור אחיך יאמר לנחור מהו לזכור האחיה, ועוד

מהו את עוץ בכורו ודאי שהראשון הוא בכורו, ומהו אומרו אחריו ואת בוז אחיו ולא הזכיר אחיה בכשד וחזו וכו', ולמה הזכיר ובתואל ילד את רבקה והשאר לא הולידו, ועוד מה הוא שמונה אלה ילדה מלכה לנחור אחי אברהם, מה לו להזכיר האחיה, ועוד ופילגשו מה לנו בפלגש, ומה לנו בשם שאמר ושמה ראומה. אלא עם מה שאמרו חז"ל יובן זה. אמרו חז"ל (בראשית רבה נ"ז, ג') ילדה מלכה היא אין כתיב כאן אלא גם היא שכשם שהיתה שרה עקרה ונפקדה כן מלכה נפקדה. ואמרו רבותינו (ילקוט רמז תשס"ו) כל נביאי אומות העולם מן מלכה עמדו שנאמר את עוץ בכורו זה איוב שנאמר (איוב א', א') איש היה בארץ עוץ איוב שמו את בוז אחיו זה אליהו בן ברכאל הבוזי ואת קמואל זה בלעם שקם כנגד אומתו וזהו אמר בלעם לבלק אילולי הם לא היינו בעולם וכך באנו לפרוע מן האדם עד כאן. ולזה אמר אחי אברהם כלומר שבזכות אברהם באו לו הבנים. אמר את עוץ בכורו הזכיר בו הבכורה ולפי שיצא ממנו איוב שאמר עליו הקב"ה כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב, ואת בוז אחיו נזכר בו אחיה לפי שהוא גם כן סייע לאיוב וניחמו בדברים מה שאין כן בשאר חבריו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי שקינטרו לאיוב ובאו כנגדו בדברים, שנאמר (שם ד', ז') זכור נא מי הוא נקי אבד ואמר הלא יראתך כסלתך וגו', לזה בכשד וחזו ופלדש שיצאו אלו מהם לא נזכר בהם אחיה, ובתואל לא בא אלא להוליד את רבקה, כי אחר שהולידה מת שהרי הוליד לבן, אלא לא בא אלא להוליד את רבקה, והזכיר הפילגש לומר שגם בה הנס והפלא שהיא גם כן היתה עקרה ולזה אמר בה גם היא, ולזה נזכר שמה כלומר ראו מה הפלא. וילדה ארבעה אמרו ז"ל (בראשית רבה נ"ז, ג') מה זו בני גבירה שמונה שהם לאה ורחל שילדו שמונה והפילגשים ארבעה שהם

ואין בו לילות: עדנה, העדן: אשר יצוה, בגימטריא גמילות חסדים: צדיק עם רשע, ראשי תיבות צער כי צער לצדיק להקבר עם הרשע: חלילה לך, חללה כתיב חסר י' כי עשרה דורות מנח ועד אברהם אמר לו וכי תעשה בהם כמו דור המבול להרוג אותם ולעשותם חללים: וכמו השחר עלה, שהשכים אברהם להתפלל תפילת השחר וניצול בזכותו וכן אמר לו ההרה המלט בזכות ההר הגדול, שהאבות נקראו הרים שנאמר (תהלים קכ"א, א') אשא עיני אל ההרים: הנך מת על האשה אשר לקחת, על הלקיחה לבד אתה חייב מיתה, לקחת והפרדת אשה מבעלה: כי עצור עצר, למה עצר שאר העם כדי שידעו כולם שאבימלך לא קרב אליה שהרי הם נעצרים כמוהו: בעד כל רחם, בגימטריא אברהם בשבילו נעצרו: ותהר, בגימטריא תורה שמלמדין לילד תורה כשהוא במעי אמו: ותמלא החמת מים, בגימטריא מלאך עם הכולל, לומר שעל חמת המלאכים שערערו עליו, וזהו אחד השיחים אחר שיחת המלאכים: המריה, בא"ת ב"ש ציגמ"ץ גימטריא רגל, רמז לו שעתידין הדורות לעלות שם שלושה רגלים, וגם רמז לו שלא יעלה להר אלא ברגלו לא עם החמור ולזה אמר שבו לכם פה עם החמור: כל גויי הארץ עקב. רמז לו שכל העכו"ם יהיו נדושים בעקב רגלי זרעו, זהו זרעך כל גויי הארץ:

בלהה וזלפה, אף זו בני הגבירה שמונה והפלגשים ארבעה עד כאן. לזה אמר שמונה אלה ילדה וגו'. לומר שלא זכו לנבואה אלא בשביל שהוא אחי אברהם לזה אמר פעם אחרת אחי אברהם:

ובמדרש (ילקוט רמז ק"ב) ופילגשו ושמה ראומה כולם לשון מרדות הן. טבח טבחון גחם גחמון תחש תחשון מעכה מעכון עד כאן. והכוונה לומר שאף על פי שאלו שהם בני הפלגש ותראה שהם בעלי דין אינן אלא בני מרדות, כי הן מצדו של אברהם שהוא איש חסד, ואף על פי ששמותיהם מורה עליהן שהן בעלי דין אינן אלא לאיים לבד כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים ז, י"ג) אם לא ישוב חרבו ילטוש, לטישה לבד כדי לאיים, קשתו דרך ששם החצים בקשת לדולקים יפעל ולא עליהם כי אינו אלא לאיום לבד, זהו אומרם ז"ל טבח טבחון וכו':

גימטריאות

כחם היום אותיות חמה כיום שהוציא חמה מנרתיקה אותו היום: ויאמר אדני. פירש רש"י ז"ל לגדול אמר, דבר אחר לשכינה. ויאמר אדני אם נא, בגימטריא זה הוא השכינה: ואקחה פת, גימטריא שש מאות רמז לו שבזכותו ירד המן לשש מאות אלף שהם כלל כל ישראל: זקנים באים בימים. מזומנים ובאים לעולם שכולו ימים

פרשת חיי שרה

הנשים שהם קלות, ושרה אמנו אברהם היה טפל לה בנבואה אם כן היה לה לשמוח. האמוריים הארורים מקריבים בניהם לעבודה זרה בשמחה בתופים ובמחולות מוליכין אותו לישרף שנאמר (דברים י"ב, ל"א) כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו וגו', ולמאן דאמר הפילה עצמה ומתה והרי ההורג עצמו אין לו חלק לעולם הבא. אלא סוד

ויקחין חיי שרה. במדרש (ילקוט רמז ק"ב) למה נסמכה פרשת העקידה למיתת שרה לומר לך שעל ידי בשורת העקידה שבא השטן ובישרה פרוחה נשמתה ומתה. יש לשאול למאן דאמר שעל ידי בשורת העקידה שבא השטן ובישרה מתה אדרבה היה לה לשמוח שמחה גדולה שנתקרב בנה ובחר בו ה', בפרט ששרה אין דעתה כשאר